Klub 44 F

Termin nadsyłania rozwiązań: 31 VII 2024

Czołówka ligi zadaniowej **Klub 44 F** po uwzględnieniu ocen rozwiązań zadań 764 ($WT = 1{,}66$), 765 ($WT = 3{,}4$) z numeru 10/2023

Tomasz Wietecha	Tarnów	17–44 + 1,44
Marian Łupieżowiec	Gliwice	2–43,02
Jacek Konieczny	Poznań	38,28
Konrad Kapcia	Poznań	2–35,60
Ryszard Baniewicz	Włocławek	1–34,07
Paweł Perkowski	Ożarów Maz.	5–26,27
Andrzej Nowogrodzki	Chocianów	3–22,20
Jan Zambrzycki	Białystok	4–15,35

Zadania z fizyki nr 778, 779

Redaguje Elżbieta ZAWISTOWSKA

778. Na osi długiej rury o lustrzanej powierzchni wewnętrznej znajduje się punktowe, izotropowe źródło światła oraz całkowicie pochłaniająca światło kulka o promieniu $r = 1$ cm. Środek kulki znajduje się w odległości $l = 2$ cm od źródła. Jaki powinien być promień wewnętrzny rury, aby kulka pochłaniała połowę energii emitowanej przez źródło?

779. W pionowo ustawionym naczyniu, pod ciężkim tłokiem znajduje się niewielka ilość helu. Nie ma ciśnienia atmosferycznego, tłok „wisi" na wysokości H nad dnem naczynia, a jego tarcie o ścianki naczynia jest zaniedbywalne. Tłok bardzo szybko podniesiono na wysokość $10H$ względem dna naczynia (tak, że podczas podnoszenia nie dochodziło do zderzeń z cząsteczkami gazu) i po ustaleniu się równowagi puszczono swobodnie. Na jakiej wysokości nad dnem naczynia tłok zatrzymał się, gdy ustały jego drgania? Naczynie nie przewodzi ciepła, pojemność cieplną ścianek i tłoka można zaniedbać, hel traktujemy jako gaz doskonały.

Rozwiązania zadań z numeru 1/2024

Przypominamy treść zadań:

770. Z izolowanego cieplnie naczynia o objętości wewnętrznej V odpompowano wypełniający je gaz, osiągając wysoką próżnię. Otaczające powietrze ma temperaturę T_0 i ciśnienie p_0. W pewnym momencie otworzono kran zamykający naczynie, i nastąpiło jego szybkie napełnienie powietrzem atmosferycznym. Jaką temperaturę T miało powietrze w naczyniu po jego napełnieniu i zamknięciu kranu? Powietrze traktujemy jako gaz doskonały, którego wykładnik adiabaty $\gamma = c_p/c_V$ jest dany, pojemności cieplnej ścianek naczynia nie uwzględniamy.

771. Cząstkę punktową o masie m i ładunku Q umieszczono w odległości R od nieskończonej płaszczyzny przewodzącej i puszczono swobodnie. Po jakim czasie cząstka doleci do płaszczyzny? Siły ciężkości nie uwzględniamy.

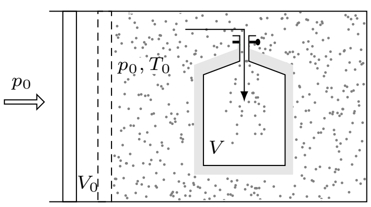

Rys. 1

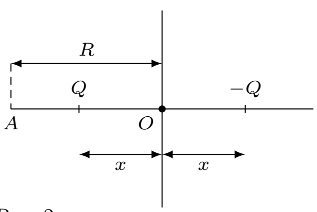

Rys. 2

770. Napełnianie naczynia zachodzi szybko, można więc zaniedbać wymianę ciepła między powietrzem wchodzącym do naczynia a powietrzem atmosferycznym. Powietrze wchodzi do naczynia w postaci strumienia, którego energia kinetyczna uzyskana zostaje dzięki pracy W wykonanej przez siłę parcia powietrza atmosferycznego. Energia ta zamienia się na energię chaotycznego ruchu cząsteczek powietrza w naczyniu, więc zmiana energii wewnętrznej powietrza, które dostało się do naczynia, równa jest pracy W.

(1) $$\Delta U = nc_V\,(T - T_0) = W,$$

gdzie n jest liczbą moli powietrza, które weszło do naczynia, a c_V jego ciepłem molowym przy stałej objętości.

Aby obliczyć pracę W, możemy wyobrazić sobie, że nasze opróżnione naczynie znajduje się wewnątrz wypełnionego powietrzem dużego cylindra z ruchomym tłokiem (rys. 1). Ciśnienie i temperatura wewnątrz cylindra są takie same jak w atmosferze. Procesowi napełniania naczynia towarzyszy przemieszczanie tłoka, przy zachowaniu stałego ciśnienia p_0. Ponieważ do opróżnionego naczynia weszło dokładnie tyle powietrza, ile wyparł przemieszczający się tłok, możemy napisać:

(2) $$W = p_0V_0 = nRT_0,$$

gdzie V_0 jest zmniejszeniem objętości cylindra, a R stałą gazową.

Z (1) i (2) temperatura końcowa wyraża się zależnością:

$$T = T_0\,(1 + R/c_V) = \gamma T_0.$$

Wynik nie zależy od objętości naczynia ani od wartości ciśnienia atmosferycznego. Nie zależy też od tego, czy zapełnianie naczynia zostanie doprowadzone do końca, gdy ciśnienie w nim wyrówna się z ciśnieniem atmosferycznym, czy też naczynie zamkniemy wcześniej.

771. W obecności cząstki naładowanej na płaszczyźnie przewodzącej pojawiają się ładunki przyciągane przez tę cząstkę. Ich działanie równoważne jest działaniu ładunku obrazu o wartości $-Q$ umieszczonego w takiej samej odległości od płaszczyzny po jej drugiej stronie.

Ponieważ zarówno siła Coulomba, jak i siła grawitacji są odwrotnie proporcjonalne do kwadratu odległości między oddziałującymi obiektami, możemy wykorzystać naszą wiedzę z grawitacji. Wprowadźmy masę M umieszczoną w punkcie O (rys. 2), której siła oddziaływania grawitacyjnego z cząstką o masie m odległą o x od punktu O jest taka sama, jak siła oddziaływania kulombowskiego cząstki o ładunku Q z ładunkiem obrazem:

$$F = GMm/x^2 = kQ^2/4x^2,\ \text{stąd}\ M = kQ^2/4Gm.$$

Rozważmy teraz cząstkę o masie m, która krąży wokół nieruchomej masy M po orbicie kołowej o promieniu R. Jej okres obiegu $T_0 = 2\pi\sqrt{R^3/GM}$.

Zmniejszając prędkość tej cząstki w punkcie A, otrzymujemy tory eliptyczne, których jedno z ognisk znajduje się w punkcie O, a drugie dąży do punktu A, gdy prędkość początkowa cząstki dąży do zera. Ta graniczna elipsa o półosi wielkiej równej $a = R/2$ to tor cząstki o masie m spadającej na masę M. Zgodnie z trzecim prawem Keplera okres obiegu po tej elipsie

$$T = T_0\sqrt{a^3/a_0{}^3} = T_0/2\sqrt{2},\ \text{gdzie}\ a_0 = R.$$

Szukany czas, po którym cząstka naładowana doleci do płaszczyzny, jest dwa razy krótszy:

$$t = \frac{T}{2} = \frac{\pi R}{Q}\sqrt{\frac{Rm}{2k}}.$$

Klub 44 M

Termin nadsyłania rozwiązań: 31 VII 2024

Czołówka ligi zadaniowej **Klub 44 M** po uwzględnieniu ocen rozwiązań zadań 867 ($WT = 1{,}85$) i 868 ($WT = 1{,}48$) z numeru 10/2023

Radosław Kujawa	Wrocław	45,05
Paweł Najman	Kraków	43,16
Jerzy Cisło	Wrocław	42,30
Janusz Fiett	Warszawa	42,00
Marek Spychała	Warszawa	41,47
Adam Woryna	Ruda Śl.	40,91
Janusz Olszewski	Warszawa	40,89
Paweł Kubit	Kraków	38,15
Piotr Kumor	Olsztyn	37,94
Piotr Wiśniewski	Warszawa	36,97
Łukasz Merta	Kraków	36,08

Do matematycznego Klubu 44 wchodzi pan Radosław Kujawa. A tuż pod linią mety widzimy wielkie zagęszczenie – oczekujemy masowego jej przekraczania w najbliższych dwóch seriach.

Zadania z matematyki nr 881, 882

Redaguje Marcin E. KUCZMA

881. Ciąg $a_0, a_1, a_2, \ldots$ jest określony wzorami: $a_0 = 3$, $a_{n+1} = a_n^2 - 2$. Obliczyć granicę

$$\lim_{n\to\infty} \frac{1}{a_n} \prod_{i=0}^{n-1} a_i$$

lub wykazać, że ta granica nie istnieje.

882. Na bokach AB, BC, CD, DA równoległoboku $ABCD$ wybrano, odpowiednio, punkty K, L, M, N, różne od wierzchołków. Weźmy pod uwagę trójkąty ANK, BKL, CLM, DMN. Udowodnić, że każda z następujących czwórek punktów stanowi czwórkę wierzchołków pewnego równoległoboku:
(**a**) ortocentra tych trójkątów;
(**b**) środki ciężkości tych trójkątów;
(**c**) środki okręgów opisanych na tych trójkątach.

Zadanie 882 zaproponował pan Michał Adamaszek z Kopenhagi.

Rozwiązania zadań z numeru 1/2024

Przypominamy treść zadań:

873. Dany jest trójkąt ostrokątny ABC. Niech ℓ będzie dowolną prostą przecinającą boki AB i AC odpowiednio w takich punktach P i Q, że $\sphericalangle ACP + \sphericalangle APQ = 90^\circ$, i niech X będzie rzutem prostokątnym punktu C na prostą ℓ. Udowodnić, że (dla ustalonego trójkąta ABC) wszystkie punkty X, uzyskane w ten sposób przy różnych dopuszczalnych położeniach prostej ℓ, leżą na jednej prostej.

874. Liczba $\sqrt{7}$ została zapisana w systemie dwójkowym jako $10, c_1c_2c_3\ldots$; to znaczy, $\sqrt{7} = 2^1 + \sum_{i=1}^{\infty} c_i 2^{-i}$, $c_i \in \{0,1\}$. Dowieść, że dla każdej liczby naturalnej $n \geqslant 1$ suma $\sum_{i=n}^{2n} c_i$ jest dodatnia.

873. Oznaczmy $\sphericalangle CAB = \alpha$. Weźmy dowolną prostą ℓ i punkty P, Q, X, jak w treści zadania. Rachunek kątów w trójkącie ACP pokazuje, że $\sphericalangle CPQ = 90^\circ - \alpha$. Skoro $\sphericalangle CPQ < 90^\circ$, to punkt X leży na półprostej $PQ^{\rightarrow}$ (na odcinku PQ lub na jego przedłużeniu). Zatem także $\sphericalangle CPX = 90^\circ - \alpha$.

Prowadzimy wysokość CD. Usytuowanie punktów A, D, P na prostej AB może być różne (rysunki ilustrują dwie wybrane możliwości), ale dalsze rozumowanie nie zależy od konfiguracji. Okrąg o średnicy CP przechodzi przez punkty D oraz X. Punkty P i D leżą po jednej stronie prostej CX, skąd wynika, że $\sphericalangle CDX = \sphericalangle CPX = 90^\circ - \alpha$.

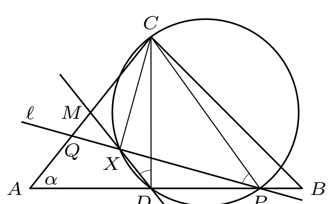

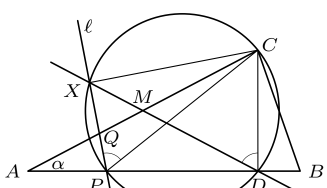

Prosta DX przecina bok AC w punkcie, który nazwiemy M. Tak więc $\sphericalangle ADM = 90^\circ - \sphericalangle CDX = \alpha$, i wobec tego trójkąt ADM jest równoramienny: $AM = DM$. To oznacza, że w trójkącie prostokątnym ADC punkt M jest środkiem przeciwprostokątnej AC.

W ustalonym trójkącie ABC punkty D i M są jego ustalonymi punktami; spodek wysokości z wierzchołka C i środek boku AC. Punkt X leży na prostej wyznaczonej przez te dwa charakterystyczne punkty trójkąta ABC. Jest to prosta, o którą chodzi w tezie zadania.

874. Przypuśćmy, wbrew tezie zadania, że dla pewnego $n \geqslant 1$ cyfry (binarne) c_i o numerach $i = n, \ldots, 2n$ są wszystkie zerami. Niech

$$A_n = 2 + \sum_{i=1}^{n-1} 2^{-i} c_i.$$

Dostajemy dwustronne oszacowanie:

$$0 < \sqrt{7} - A_n < \sum_{i=2n+1}^{\infty} 2^{-i} c_i \leqslant 4^{-n}.$$

Mnożymy uzyskaną nierówność podwójną przez $\sqrt{7} + A_n$, biorąc ponownie pod uwagę, że $A_n < \sqrt{7}$:

$$0 < 7 - A_n^2 < 4^{-n}\bigl(\sqrt{7} + A_n\bigr) < 4^{-n} \cdot 2\sqrt{7}.$$

Po pomnożeniu jeszcze przez 4^{n-1} otrzymujemy

$$0 < 4^{n-1} \cdot 7 - \bigl(2^{n-1} A_n\bigr)^2 < \tfrac{1}{2}\sqrt{7}.$$

Liczba w nawiasie jest całkowita, więc powyższa różnica musi być równa 1 (to jedyna liczba całkowita w przedziale $(0, \frac{1}{2}\sqrt{7}\,)$). Zatem

$$\bigl(2^{n-1} A_n\bigr)^2 = 4^{n-1} \cdot 7 - 1.$$

Ale kongruencja $x^2 \equiv -1 \pmod 7$ nie ma rozwiązań. Sprzeczność kończy dowód.

Skrót regulaminu

Każdy może nadsyłać rozwiązania zadań z numeru n w terminie do końca miesiąca $n + 2$. Szkice rozwiązań zamieszczamy w numerze $n + 4$. Można nadsyłać rozwiązania czterech, trzech, dwóch lub jednego zadania (każde na oddzielnej kartce), można to robić co miesiąc lub z dowolnymi przerwami. Rozwiązania zadań z matematyki i z fizyki należy przesyłać w oddzielnych kopertach, umieszczając na kopercie dopisek: **Klub 44 M** lub **Klub 44 F**. Można je przesyłać również pocztą elektroniczną pod adresem `delta@mimuw.edu.pl` (preferujemy pliki pdf). Oceniamy zadania w skali od 0 do 1 z dokładnością do 0,1. Ocenę mnożymy przez współczynnik trudności danego zadania: $WT = 4 - 3S/N$, przy czym S oznacza sumę ocen za rozwiązania tego zadania, a N – liczbę osób, które nadesłały rozwiązanie choćby jednego zadania z danego numeru w danej konkurencji (**M** lub **F**) – i tyle punktów otrzymuje nadsyłający. Po zgromadzeniu **44** punktów, w dowolnym czasie i w którejkolwiek z dwóch konkurencji (**M** lub **F**), zostaje on członkiem **Klubu 44**, a nadwyżka punktów jest zaliczana do ponownego udziału. Trzykrotne członkostwo – to tytuł **Weterana.** Szczegółowy regulamin został wydrukowany w numerze 2/2002 oraz znajduje się na stronie `deltami.edu.pl`.